

"УНІВЕРСИТЕТ ТРЕТЬОГО ВІКУ": КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ТА ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ

У статті визначено концептуальні положення щодо організації навчання людей похилого віку в "Університеті третього віку" факультету соціальної роботи Чернігівського державного технологічного університету.

Ключові слова: університет третього віку, андрагогіка, принципи навчання людей похилого віку.

Постановка проблеми. Сьогодні все більшої популярності набуває соціально-педагогічна послуга "Університет третього віку". Це інноваційний проект, що реалізує один із найважливіших принципів навчання – навчання впродовж всього життя. Студентами університету є люди похилого віку, пенсіонери, які хочуть отримати нові знання, розширити свій світогляд та власні можливості.

Дослідження, проведені в різних країнах світу за останнє десятиріччя, констатують проблему глобального старіння населення. Сьогодні у світі близько 600 мільйонів людей старших 60 років, а до 2050 року їх буде близько 2 мільярдів.

В Україні склалася досить тривожна тенденція зростання кількості людей похилого віку. За прогнозами, Україна в 2025 році посідає 9-те місце за рейтингом старіння. Це означає, що Україна є й залишатиметься однією з "найстаріших" країн світу, проте на державному рівні цій проблемі приділяється недостатньо уваги.

Питання ролі літніх людей у соціально-економічному розвитку країн, їх участі в усіх аспектах життя суспільства стало визначальною складовою Мадридського міжнародного плану дій щодо проблем старіння [1, с. 1]. У цьому важливому документі визначено стратегію дій, покликаних перетворити старіння із загрози розвитку суспільства на його рушійну силу. Одним із інструментів активізації ролі людей похилого віку в соціумі стали Університети третього віку, які існують вже понад три десятиліття тому в Європі.

В Україні державні соціальні структури вже почали роботу щодо впровадження в нашій країні Мадридського міжнародного плану дій з проблем старіння населення. Влітку 2008 року Міністерство праці та соціальної політики спільно з фондом народонаселення представництва ООН (ФН ООН) в Україні долучилися до втілення проекту "Університети третього віку". Зокрема, такі університети відкриті і функціонують у 15 містах України. Деякі заклади нараховують близько тисячі студентів. Серед факультетів найбільшою популярністю користуються мистецькі, гуманітарні, філологічні, факультет інформатики.

Незважаючи на велику кількість навчальних закладів, що проводять навчання людей похилого віку в "Університеті третього віку", немає цілісної концепції освіти людей похилого віку. Отже, постала нагальна необхідність розробити положення про організацію навчального процесу в університеті третього віку, проводити систематичні дослідження проблем освіти літнього населення, визначити джерела фінансування, вирішити проблеми методичного та технічного забезпечення.

Мета статті – визначення концептуальних положень щодо організації навчального процесу, обґрунтування основних підходів до навчання в "Університеті третього віку", що здійснюється в Чернігівському технологічному університеті.

Основна частина. На виконання наказу Міністерства соціальної політики "Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" від 25 серпня 2011 року №326, територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Десянської районної у місті Чернігові ради, звернувся за допомогою до факультету соціальної роботи Чернігівського державного технологічного університету. Так, у вересні 2011 року було відкрито соціально-гуманітарний факультет "Університету третього віку". Студентами університету стали люди похилого віку, що перебувають на обслуговуванні в територіальному центрі. У вересні 2012 року студентами соціально-гуманітарного факультету університету стали також люди похилого віку, що перебувають на обслуговуванні в територіальному центрі соціального обслуговування Новозаводської районної у місті Чернігові ради. Всього "Університет" налічує близько 70 студентів. Навчання здійснюється за двома напрямками: соціально-гуманітарний та культурологічно-мистецький. Оскільки студенти самі приймають активну участь у формуванні змісту навчання, їм пропонується ознайомитись із календарно-тематичними планами навчання та обрати саме той напрям, який найбільше відповідає їхнім інтересам та нахилам.

Навчання проводиться 1 раз на тиждень. Заняття триває 2 академічні години з перервою 15 хвилин. Навчальними базами є навчальні аудиторії ЧДТУ, приміщення територіальних центрів, зали Історичного та Художнього музеїв.

Концептуальні положення організації навчання в "Університеті третього віку"

1. Основні поняття

Освіта людей похилого віку – процес і результат розвитку людини, що відбувається в період літнього віку, завдяки якому люди похилого віку зберігають інтелектуальну та соціальну активність.

Зміст освіти людей похилого віку – обумовлені особистими цілями і потребами вимоги до системи знань, умінь і навичок, що формуються у процесі андрагогічно орієнтованого навчання із урахуванням сучасних досягнень розвитку науки і культури.

Принципи навчання людей похилого віку – провідні положення, на яких ґрунтується процес навчання людей похилого віку.

Навчальна діяльність людей похилого віку – цілеспрямований процес оволодіння новими знаннями, вміннями та навичками, збагачення життєвого досвіду та передача власного у інтерактивному навчанні, а також розвиток здібностей та творчих можливостей.

Андрагогіка – галузь педагогічної науки, предметом дослідження якої є освіта дорослих.

Геронтологія – це наука про старість і старіння, що вивчає процес старіння із загально біологічних позицій, а також досліджує сутність старості та її вплив на людину і суспільство.

Андрагог – організатор навчання дорослих, консультант, співавтор індивідуальної програми навчання, надає допомогу у поновленні мотивації до навчальної діяльності, володіє методологією андрагогічного супроводу самоосвіти дорослих.

2. Загальні положення

Університети третього віку не є університетами у традиційному розумінні цього слова. Це освітня організація для людей пенсійного віку, що об'єднує осіб у групи відповідно до інтересів та дає можливість, з одного боку, поділитися власним досвідом, знаннями та вміннями, а з іншого – навчитися від інших учасників та доповнити свій досвід.

Навчання людей похилого віку базується на наступних принципах:

– принцип пріоритетності активних методів навчання. Застосування діалогічного навчання, методів дискусії, бесіди, методів проблемного навчання, які включають слухачів у процес навчання, взаємодії із викладачем та між собою;

– принцип використання позитивного життєвого досвіду слухачів. Аналіз життєвих ситуацій, обговорення позитивного досвіду сприяє створенню в цілому позитивної, комфортної атмосфери навчання;

– принцип індивідуального підходу, врахування стану здоров'я слухачів, індивідуально-фізіологічних особливостей, особистісних потреб та інтересів;

– принцип участі слухачів у розробці програми навчання. Врахування побажань та пропозицій слухачів підвищує мотивацію у навчанні, активізує слухачів;

– принцип доступності, послідовності та систематичності навчання. Введення нової інформації, розширення тезаурусу слухачів має бути поступовим і збалансованим;

– принцип науковості у викладенні інформації. Нова інформація має опиратись на останні досягнення науки, бути перевіреною емпірично;

– принцип гуманізації процесу навчання. Полягає у орієнтації освітньої системи й освітнього процесу на розвиток і становлення взаємоповаги між студентами і педагогами, основаної на врахуванні прав кожної людини; на збереження і зміцнення їхнього здоров'я, почуття власної гідності й розвитку особистісного потенціалу;

– принцип гуманітаризації процесу навчання – орієнтація на засвоєння змісту освіти, що дає змогу охоче розв'язувати головні соціальні проблеми на користь і в ім'я людини; бути економічно і юридично грамотним;

– принцип елективності навчання. Надання слухачеві свободи вибору цілей, методів, джерел, часу і місця навчання;

– принцип інтересу у навчанні. Використання методів стимулювання інтересу до навчально-пізнавальної діяльності.

Викладачами "Університету третього віку" є науково-педагогічні працівники Чернігівського державного технологічного університету, що здійснюють навчання на волонтерських засадах; студенти-волонтери факультету соціальної роботи (студенти старших курсів та магістри); спеціалісти закладів соціального забезпечення; фахівці територіальних центрів; наукові співробітники музейних закладів; пенсіонери-слухачі, що мають відповідну фахову освіту.

Вимоги до діяльності викладача:

– створення позитивної, комфортної атмосфери навчання;

– врахування досвіду студентів;

– вияв поваги, толерантності, врахування вікових фізіологічних та психічних порушень слухачів;

– вивчення потреб та інтересів студентів, та на їх основі розробка програми та змісту навчання;
 – залучення студентів до розробки програми навчання та проведення занять (особливо практичного спрямування);

– постійний моніторинг занять з метою коригування змісту і методів навчання.

3. Організація процесу навчання

Цілі навчання: підтримка активної життєдіяльності людей похилого віку; розширення досвіду, збагачення інтелектуальної та емоційної сфер особистості; створення умов ефективної соціалізації людей похилого віку; підтримка інтелектуальної та соціальної активності; допомога у подоланні вікової кризи; розширення особистих можливостей; підтримка здорового способу життя; опанування нових видів і способів діяльності; формування мобільності людини за нових соціально-економічних умов; задоволення різноманітних індивідуальних освітніх потреб; розвиток загальної культури.

Зміст навчання: формується на основі розробленого викладачами календарно-тематичного плану занять, який пропонується для обговорення учасникам навчання і не регламентується обов'язковими програмами.

Методи навчання: лекція, бесіда, диспут, розповідь, рольова гра, методи демонстрації, візуалізації, практичні, методи проблемного та інтерактивного навчання.

Форми навчальних занять: лекції (лекції-візуалізації, бінарні, проблемні, прес-конференції та інші), практичні заняття, екскурсії, дебати, консультації.

Матеріально-технічні засоби: мультимедійні засоби, комп'ютери, фліпчарт, підручники та посібники, роздаткові матеріали, репродукції, таблиці, плакати.

4. Моніторинг та оцінювання результатів навчання

З метою забезпечення результатів навчання, керівники та викладачі університету проводять моніторинг процесу навчання. Моніторинг забезпечується методами спостереження, анкетування та інтерв'ювання учасників, аналізом та узагальненням результатів. На основі моніторингу відбувається коригування змісту та методів навчання, вносяться зміни у організацію освітнього середовища, місця та часу проведення занять, а також визначення учасників навчального процесу (викладачів та спеціалістів).

Оцінювання результатів навчання відбувається на основі аналізу активності студентів, виконання індивідуальних завдань, участі у дебатах, обговореннях, прояву ініціативності в інтерактивному навчанні, самостійної підготовки.

Після закінчення навчання студенти отримують сертифікат про навчання державного зразка.

5. Програма підготовки

Соціально-гуманітарний напрям підготовки Календарно-тематичний план

№ з/п	Найменування розділів і тем курсу	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	сам. робота
Модуль I. Соціально-правовий захист людей похилого віку				
1.1	Соціально-правові документи в системі соціального захисту людей похилого віку	2		4
1	Основні напрямки соціального захисту геронтологічної групи населення	2		8
1.3	Мережа закладів соціального захисту людей похилого віку в Україні. Характеристика основних функцій.	2		
1.4	Зміст, моделі та сучасний стан соціальної роботи з людьми похилого віку в Україні	2		6
1.5	Соціальний захист людей похилого віку в країнах ЄС	2		
2	Модуль II. Соціально-політичні процеси в Україні та світі на сучасному етапі			
2.1	Політична система за умов трансформації українського суспільства: загальні особливості	2		
2.2	Світовий політичний процес і традиційні суспільно-політичні течії	2		
2.3	Особливості соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі	2		6
2.4	Новітні концепції розуміння ролі держави у соціальній підтримці громадян	2		
2.5	Концепція сталого розвитку України у вимірах сучасності	4		
2.6	Сутність та основні ознаки процесу глобалізації сучасного світового господарства.	2		6
3	Модуль III. Інформаційні технології			
3.1	Історія розвитку інформаційних технологій	2		
3.2	Основні відомості про будову комп'ютера:			4
	1.2.1. Внутрішні пристрої комп'ютера		2	
	1.2.2. Зовнішні пристрої комп'ютера		2	

№ з/п	Найменування розділів і тем курсу	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	сам. робота
3.3	Windows – загальні відомості	2		4
3.4	Загальні прийоми копіювання, переміщення та видалення інформації		2	
3.5	Практикум: робота в мережі Word		4	4
3.6	Практикум: робота в Internet-мережі		4	4
3.7	Практикум: ознайомлення і робота з мобільним телефоном		2	4
	Модуль IV. Здоровий спосіб життя			
4.1	ЗСЖ як стратегія життєдіяльності людини похилого віку	2		6
4.2	Дієта і харчування – основа довголіття	2		
4.3	Профілактика захворювань	2		6
4.4	Роль фізичної культури та загартовування у підтримці здорового способу життя	2	2	
4.5	Фітотерапія як альтернативна форма традиційного лікування	2	2	6
4.6	Арт-терапія як засіб самовираження і гармонізації особистісного простору людей похилого віку	2		
4.7	Техніка медитативного малюнка – мандала		2	6
4.8	Механізми дії музики на людину. Музична терапія.		2	
4.9	Танцювальна терапія як засіб релаксації людей похилого віку		4	
4.10	Здорова і щаслива людина – це цікаве та змістовне дозвілля. "Handmade" і люди похилого віку	2	2	
	Разом: 144 годин	42	30	72

**Культурологічно-мистецький напрям
Календарно-тематичний план**

№ з/п	Найменування розділів і тем курсу	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	сам. робота
	Модуль I. Основи культурології			
1.1	Специфіка культурологічного знання. Генеза культури.	2		
1.2	Співвідношення культури та цивілізації	2		
1.3	Аполонійська та діонісійська засади європейської культури	2		
1.4	Культура і суспільство. Кризові явища в культурі	2		6
1.5	Ідея рівноправності культур у сучасному світі		2	
1.6	Ментальність як тип культури		2	4
1.7	Художня культура і мистецтво	2		2
2	Модуль II. Релігієзнавство			
2.1	Феномен релігії. Релігієзнавство як наука	2		
2.2	Міфологія. Міфи як джерело виникнення релігій.	2		4
2.3	Релігія як духовна цінність. Риси релігійних вірувань. Дебати		2	
2.4	Сучасні світові релігії	2		4
2.5	Нетрадиційні релігії	2		
2.6	Сучасний стан релігії в Україні. Нехристиянські культури. Диспут		2	
2.7	Релігія і право	2		
3	Модуль III. Літературознавство			
3.1	Історія розвитку теоретико-літературної думки	2		
3.2	Основні напрями зарубіжного літературознавства XIX-XX століть	2		
3.3	Новітні напрями і течії у літературознавстві	2		
3.4	Художня література як вид мистецтва	2		
3.5	Поетика художнього образу	2		

№ з/п	Найменування розділів і тем курсу	Кількість годин		
		лекції	практичні заняття	сам. робота
3.6	Віршування		2	4
3.7	Французька література	2		4
3.8	Американська література	2		4
3.9	Тема війни у німецькій літературі ХХ століття	2		4
3.10	Література постмодернізму	2		4
3.11	Літературний вечір		2	4
4	Модуль IV. Декоративно-прикладне мистецтво			
4.1	Народне мистецтво – складова духовної культури народу	2		
4.2	Види декоративно-прикладного мистецтва та напрямки розвитку	2		
4.3	Українська вишиванка	1	2	4
4.4	В'язання і мереживо	1	2	4
4.5	Види і жанри живопису. Екскурсія до Художнього музею		2	4
4.6	Художня кераміка. Види розпису від руки	1	2	4
4.7	Значення писанки у житті людини. Техніки виконання писанки: практикум	1	2	4
4.8	Мистецтво фотографії. Проведення майстер-класу з фотографії	2	2	8
Разом: 144 годин		48	24	72

Висновки. Отже, навчання людей похилого віку потребує особливої уваги як з боку організаторів, так і з боку учасників навчального процесу. Ці особливості впливають на вибір форм та методів навчання, а також визначають зміст навчальних занять. Слід відзначити зацікавленість з боку студентів "Університету третього віку" у формуванні програми навчання, визначенні змісту, а також у результативності такого навчання. Більшість слухачів є активними учасниками навчання, які проявляють інтерес до занять і до самостійної підготовки, здатні до сприйняття нового та передачі накопиченого досвіду.

Реалізація цілісної концепції організації навчання в "Університету третього віку" забезпечить реалізацію принципу навчання впродовж всього життя.

Показником ефективності та якісного рівня навчання є прояв людиною похилого віку активної життєвої позиції, здатність до самоосвіти, саморозвитку, збереження позитивного життєвого тону, бажання вести здоровий спосіб життя, прояв інтересу до інноваційної діяльності в цілому.

Використані джерела

1. Мадридський міжнародний план дій по проблемам старення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/russian/document/declarat/ageing_program_ch1.html

Skorik T.

"UNIVERSITY OF THE THIRD AGE": CONCEPTUAL TERMS AND EXPERIENCE OF

The conceptual thesis of organization of the education of older adults at the University of the Third Age of the faculty of the social work of Chernigiv Tehnological University are deformed in this article.

Key words: Universities of the Third Age, andragogics, the principles of older adults.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2012